

ОРГАНІЧНА ПРОДУКЦІЯ ЯК НІШОВИЙ НАПРЯМ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Г. В. Черевко. д.е.н., професор

І. В. Черевко, к.е.н., доцент

Львівський національний аграрний університет

Результати узагальнення доступних джерел інформації дозволяють дійти висновку, що нішевими культурами на сьогодні в Україні вважаються такі, що не потребують великих площ для вирощування, при цьому створюють можливість одержати максимум

прибутку з одиниці земельної площі і ринок продукції їх вирощування характеризується переважно низьким рівнем конкуренції. З врахуванням таких критеріїв в Україні до нішевого напрямку розвитку сільського господарства можна віднести і органічне виробництво.

На упаковці виробів ми часто знаходимо взаємозамінні слова, такі як "біо", "еко" або "органічні". Це є практично одне і те ж, хоча, згідно з визначеннями, найбільш відповідним терміном є просто "екологічний". В ЄС будь-який товар із таким написом повинен мати сертифікат, про що можна дізнатись із характерного позначення у вигляді зеленого листка із дванадцяти зірок на упаковці [2]. Термін "ЕКО", також відомий як "ЕСО", просто вказує на прикметник "екологічний"; це абревіатура для різних видів продукції, що говорить про те, що вони є безпечними для навколишнього середовища, і їхнє походження є природним. «Біо» означає "природний", "органічний", "екологічно чистий". Терміном "органічна їжа" або маркою "БІО" окреслюється харчова продукція, вироблена без використання: добрив, пестицидів, хімічних засобів захисту рослин, антибіотиків, емульгаторів, глутаматів або барвників. Загальна частка ринку органічних продуктів на даний час складає близько \$50,9 млрд. Найчастіше споживачі купляють із такої категорії продуктів молоко, овочі та фрукти, м'ясо та напої натурального походження [3].

Органічне сільське господарство має комплексний характер; воно поєднує в собі підхід, спрямований на збереження ґрунту, підтримує різноманітність екосистем, елімінує викиди азоту, зберігає генетичну різноманітність і приносить виробнику більший дохід. "І напевно є набагато здоровіша" [7].

Екологічні або органічні продукти, які іноді також називаються БІО, виробляються природними методами у чистому і безпечному середовищі, без добрив та синтетичних засобів захисту рослин, антибіотиків, гормонів росту та генетично модифікованих організмів. Завдяки виключенню пестицидів та добрив, її виробництво не спричиняє забруднення ґрунту та ґрунтових вод, зменшує вимивання поживних речовин з ґрунту, сприяє збереженню біорізноманіття, потребує менших витрат енергії та забезпечує високу якість. Завданням органічного сільського господарства є не лише виробництво продуктів харчування з добрими параметрами якості у зрівноваженому природному середовищі, а й захист і догляд за якістю усього природного середовища, в якому функціонує сільське господарство та забезпечення добробуту тварин [1].

Органічним сільським господарством вважається будь-яке зрівноважене функціонування рослинництва та тваринництва у сільськогосподарському підприємстві, в якому використовуються лише натуральні засоби культивування як біологічного, так і мінерального походження, але не змінені в технологічному процесі. Метою такого сільського господарства є одержання урожаю без використання хімічних речовин. Це спричиняє необхідність усвідомлення сільського господарства як екосистеми, яка повинна залишатися в рівновазі, тому слід господарювати, не завдаючи їй шкоди і зберігаючи цінність таких елементів, як: чиста вода, ґрунт та ландшафт. Другою метою є отримання плодів найвищої якості, подібних до тих, що ростуть у природному середовищі без участі людини. Органічне землеробство було розділено на біологічно-органічне (яке опирається на природу) та біодинамічно-органічне (яке опирається на рух енергії та планет) [9].

Екологічні методи виробництва продуктів харчування повинні становити зрівноважену систему з точки зору: екологічної – не обтяжувати навколишнє середовище більшою мірою, ніж природні екосистеми; економічної – значною мірою незалежний від зовнішніх джерел; соціальної – дозволяє зберегти та розвинути село та сільське господарство.

Найбільше вражає в екологічній їжі, це ціна. Вона може бути у п'ять разів вищою, ніж аналогічний продукт супермаркету. Чому? Це просто: біо та екологічні культури вирощуються на невеликих площах, в середньому на третину менш ефективні і набагато більше часомісткі. Якщо ми не сипимо пестициди та гербіциди, поле заростає бур'янами і повинно бути виполоте вручну [2]. Станом на 30 листопада 2014 р., в Польщі функціонував 26251 органічний виробник, в тому числі 25613 фермерських господарств. Це становить 1% збільшення площ та збільшення кількості господарств на 3% у порівнянні з 2012 роком. У період з 2003 по 2013 рр. середній розмір органічного господарства істотно не змінився – коливався від 20,71 га до 25,19 га. У 201–2013 роках середній розмір органічного господарства залишився на рівні приблизно 25 га при в середньому по країні біля 10 га для традиційних господарств. У період з 2003-2013 рр. площа екологічних угідь зросла в 11 разів з 61 тис. га в 2003 р. до майже 670 тис. га у 2013 р., що на сьогодні становить приблизно 4% від загальної площі сільськогосподарських угідь в Польщі [6], що означає, що вона в цьому відношенні займає 12 місце у світі та п'яте місце в Європі.

Світовим лідером є Австралія, де виділяється понад 17 млн. га для виробництва органічних продуктів. Аргентина стоїть на другому місці, маючи "лише" менше 3,2 млн. га на цілі органіки [4].

У Польщі, починаючи з історичних дво- та трипольних сівозмін, формувалися різні екстенсивні та інтенсивні традиційні системи сільськогосподарського виробництва, які домінували до сьогодні і які можна розділити на:

➤ традиційні, історичні системи, найчастіше екстенсивні; диверсифіковані системи рослинництва та тваринництва; спеціалізовані системи сільськогосподарського виробництва, найчастіше інтенсивні; загрозові для навколишнього середовища системи, часто з високою концентрацією та промисловими формами виробництва. Цю групу систем сільського господарства можна назвати «Конвенційні системи сільськогосподарської діяльності в товарних та нетоварних господарствах»;

➤ група систем сільського господарства, яку можна назвати «Системи зрівноважені та інтегровані з навколишнім середовищем сільських регіонів» які є більш просунутими в плані підвищення рівня органічності та екологічності. До неї відносяться: системи інтегрованого виробництва (ІВ) та стандартно зрівноважені виробничі системи (згідно з КДПСГ); системи органічного (екологічного) сільськогосподарського виробництва без агрохімікатів; системи прецизійного сільськогосподарського виробництва (інформаційного).

Система інтегрованого сільськогосподарського виробництва охоплює майже 4500 плодоовочевих господарств, що господарюють на площі близько 27 тис га і виробляють понад 560 тис. т товарної продукції. Найбільше садівничих господарств знаходиться на Мазовшу. В основному це інтегроване виробництво яблук (21000 га), суніці (2 тис. га), вишні (1 тис. га), смородини (857 га), цибулі (356 га) та моркви (263 га). Передбачається розвиток інтегрованого виробництва інших фруктів та овочів, а також картоплі, зернових та кормових рослинних продуктів, а також молока та інших продуктів тваринного походження [8, с.30]. Крім інтегрованих, в теперішній час функціонує багато прогресивних господарств, які дотримуються стандартних вимог КДПСГ і які можна вважати такими, що діють в системі стандартно зрівноваженого виробництва. Сертифікати якості для інтегрованого виробництва (ІВ) отримуються від Державної інспекції охорони рослин та насінництва, а сертифікати органічних ферм видаються сертифікаційними інституціями, уповноваженими до цього Міністерством сільського господарства та розвитку села [8, с.30]. Спеціалізовані садівничі, овочеві та промислові тваринницькі

господарства з екологічних та ринкових поглядів зобов'язані сертифікуватись як інтегроване виробництво або зрівноважене зі стандартами виробництва [5].

В Польщі встановлено відповідні стандарти та системи сертифікації продукції, що постачається на продовольчий ринок. Для оброблених продуктів харчування – це система НАССР, а для свіжих фруктів, овочів та інших продуктів – це система GMP і стандарт EurepGAP, трансформований у 2007 році у GLOBALG.A.P. Польські сільськогосподарські виробники дотримуються засад Доброї Виробничої Сільськогосподарської Практики (що виникає з GMP) або аналогічних принципів КДСП (що виникає з GAP) [8, с.32].

Однак залишається питанням, чи сільськогосподарське органічне виробництво завжди повинно здійснюватись без хоча б мінімального використання мінеральних добрив та інших хімікатів та інших способів біологічного прогресу (наприклад, ГМО), хімізації (наприклад, гормонів, консервантів) та технологічних процесів у сільському господарстві та сільськогосподарській переробці. Бо реально практично неможливо відмовитися від внесення кальцію та магнію (наприклад, доломіту), калію (наприклад, каїніту), мікроелементів, біологічних (гормональних) засобів захисту рослин та тварин, консервантів тощо. А забруднення ґрунтів та рослин можуть відбуватися як під впливом мінеральних добрив (NPK), так і під впливом надмірного внесення гною чи гноївки [8, с.33].

Ефективним способом доставки продуктів із встановленими екологічними стандартами на ринок може бути повна інформація про їх виробництво. Досягти цього можна шляхом введення точних методів виробництва, тобто, з повною інформацією про стан ґрунту і тварин. Тобто, «точні» («прецизійні») господарства потребують використання технологій нового покоління, на відміну від господарств, які зрівноважують свою продукцію стосовно екологічних стандартів на основі вже наявних технічних засобів і механізованих послуг. Прогнозується, що за якісь 20 років збалансовані і інтегровані виробничі системи будуть охоплювати 77% господарств, 92% сільськогосподарських угідь і 95% сільськогосподарської продукції у господарствах з площею більше 1 га. В рамках цих систем прецизійними системами будуть охоплені 11% сімей, 40% угідь і 42% кінцевої сільськогосподарської продукції [8, с.35].

Список літератури

1. Co to jest żywność ekologiczna = organiczna? 2016. URL: [http://zdrowejedzenie.blox.pl/2009/07/Co-to-jest-zywnosc-ekologiczna - organiczna.htm](http://zdrowejedzenie.blox.pl/2009/07/Co-to-jest-zywnosc-ekologiczna--organiczna.htm) (дата звернення 16.03.2018).

2. Frontczak D. Co jest bio, a co jest eko? 2017. URL:http://wyborcza.pl/TylkoZdrowie/1,137474,17025203_Co_jest_bio_a_co_jest_eko_Jak_rozpoznać_zdrową_zywnosc.html?disableRedirects=true (дата звернення 21.03.2018).

3. Czym się różni EKO od BIO? 2014. URL: <https://magazyn.pl/czym-sie-rozni-eko-i-bio/> (дата звернення 16.03.2018).

4. Polacy wśród liderów produkcji żywności organicznej. 2015. URL: <http://www.portalspozywczy.pl/owoce-warzywa/wiadomosci/polacy-wsrod-liderow-produkcji-zywnosci-organicznej-wue,118587.html> (дата звернення 16.03.2018).

5. Pruszyński S., Mrówczyński M., Kaniuczak Z. Integrowane technologie produkcji roślin rolniczych. W: VII Ogólnopolska Konferencja „Racjonalna technika ochrony roślin”, Poznań, 2007, s.19–27.

6. Rolnictwo ekologiczne w Polsce. 2014. URL: <http://www.minrol.gov.pl/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce/> (дата звернення 21.03.2018).

7. Żywność organiczna – kolejne oszustwo. 2009. URL: <http://kobieta.interia.pl/zdrowie/news-zywnosc-organiczna-kolejne-oszustwo,nld,408104> (дата звернення 16.03.2018).

8. Wójcicki Z.. Systemy produkcji rolniczej w Polsce. Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich. 2008. № 2, s.27–37.

9. Wypracowania: Rolnictwo ekologiczne w Polsce. 2005. URL: <https://www.bryk.pl/wypracowania/geografia/geografia-spoeczno-ekonomiczna/7692-rolnictwo-ekologiczne-w-polsce.html>. (дата звернення 21.03.2018).